

היום נלמד בעזרת ה':

חולין דף קכז

(בעמוד הקודם)

תנו רבנן. מתוך שנאמר עכבר: נאמר בתורה שאחד משמונה השרצים המטמאים, הוא "עכבר". ולכאורה אני מבין שגם דג הנמצא בים ששמו 'עכבר' מטמא. אבל יש לי לימוד בהיקש שעכבר הים לא מטמא. כי הפסוק טימא את החולדה וטימא את העכבר. אם כן כמו שחולדה היא מין הגדל על הארץ בלבד (כי אין דג חולדה. ולקמן יתבאר שחולדה היא הבעל חיים היחיד שיש אותו רק ביבשה ולא בים), כך גם עכבר שהתורה מדברת עליו הוא מין הגדל על הארץ בלבד, ואילו עכבר הים אינו מטמא.

או כלך לדרך זו: אבל מצד שני יש לי היקש הפוך. הפסוק טימא את החולדה וטימא את העכבר. כמו ש'חולדה' הטמאה היא כל בעל חי ששמו 'חולדה', כך גם עכבר שהתורה מטמאת אותו הוא כל בעל חי ששמו 'עכבר', ואפילו עכבר שבים טמא כי שמו 'עכבר'. תשובה: **תלמוד לומר על הארץ:** על כך נאמר "השורץ על הארץ" ללמד שרק שמונת השרצים שבארץ מטמאים, ולא שמונת השרצים שבים.

שואלת הבריי"ת: **אי על הארץ, יכול על הארץ יטמא ירד לים לא יטמא:** אם כן הייתי יכול לחשוב ש"על הארץ" מלמד שעכבר הארץ יטמא רק כשהוא נמצא בארץ, אבל אם הוא ירד לים הוא לא יטמא. ומשיבה: **תלמוד לומר "השורץ" כל מקום ששורץ:** אפילו אם הוא נמצא כרגע בים.

שואלת הבריי"ת: **או אינו אלא "השורץ" וכו':** אולי נלמד מ"השורץ" שדוקא עכבר שמשריץ ופרה ורבה יטמא, אבל עכבר שאינו משריץ כי הוא לא יכול להוליד הוא לא יטמא. ולכן אני אמעט את עכבר שחציו בשר וחציו אדמה, שהוא לא יטמא, כי הוא לא פרה ורבה.

ומשיבה: ודין הוא וכו': יש לי לימוד בהיקש שהוא כן יטמא. כי הפסוק טימא חולדה וטימא עכבר, כמ שחולדה כל מי ששמה חולדה טמאה, אף עכבר כל מי ששמו עכבר טמא, ואפילו עכבר שחציו בשר וחציו אדמה כי שמו 'עכבר'.

או כלך לדרך זו: אבל מצד שני יש לי היקש הפוך. כמו שחולדה הטמאה היא פרה ורבה, כך גם עכבר דוקא עכבר פרה ורבה טמא, ולא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה. תשובה: על כך תלמוד לומר "בשרץ", והמילה מיותרת לרבות עכבר שחציו בשר וחציו אדמה. עד כאן הברייתא.

אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא: אולי תאמר ש"בשרץ" בא לרבות עכבר שחציו בשר וחציו אדמה כנ"ל, אפילו שהוא לא משרץ. אבל "השורץ" בא לרבות כל מי שהוא שורץ ואפילו עכבר שבים. ומה שכתוב "על הארץ" מלמד שאפילו העכבר שבים יטמא דוקא כשהוא נמצא על הארץ אבל אם הוא ירד לים לא יטמא.

אמר ליה: ענה לו רבא, אחרי שאתה עושה את הים מקום של טומאה, שהרי אתה מטמא את העכבר שבים, לא מסתבר לומר שהעכבר של הים לא יטמא כשהוא בים אלא רק כשהוא יצא ליבשה.

קושיא על הברייתא:

והאי על הארץ מיבעי ליה להוציא ספק טומאה צפה: הרי הפסוק "על הארץ" נצרך ללמד על משהו אחר, על 'טומאה צפה'. דהיינו שרץ צף על פני המים, וספק לאדם האם נגע בו, האדם טהור (אפילו שהדין הוא 'ספק טומאה ברשות היחיד טמא', הפסוק ממעט אותו שהוא טהור). תירוץ: תיתי על הארץ כתיבי: כתוב פעמיים "על הארץ".

*

ת"ר "הצב למינהו": לרבות את 'הערוד' שנולד מכלאיים של צב ונחש. וכן את 'הנפילים' - סוג של צב. וכן את 'הסלמנדרא' שנוצרת על ידי האש. כל אלו הם סוגים של 'צב' והם מטמאים בטומאת שרץ.

וכשהיה ר' עקיבא מגיע לפסוק זה: היה אומר את הפסוק "מה רבו מעשיך ה'!" יש לך בריות הגדלות בים, ויש לך בריות הגדלות ביבשה. והבריות הגדלות בים אם

הם עולות ליבשה מיד הם מתות, ולהיפך הבריות הגדלות ביבשה אם הם יורדות לים מיד הם מתות.

יש לך בריות גדלות באש (כגון סלמנדרא), ויש לך בריות הגדלות באויר (כל שאר בעלי חיים שבארץ). הבריות שגדלות באש אם הם יוצאות לאויר מיד הן מתות, ולהיפך הבריות שגדלות באויר אם הן נכנסות לאש מיד הן מתות. מה רבו מעשיך ה'!

תנו רבנן: כל בעל חי שישנו ביבשה ישנו גם בים, חוץ מן החולדה. אמר ר' זירא הפסוק המלמד על כך הוא "האזינו כל יושבי חלד". הפסוק קורא ליושב הארץ "יושבי חלד", כי הארץ היא המקום של החולדות, ולא הים.

*

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: החיות הגדלות ליד העיר 'נרש' אינן בעלי חיים 'מהישוב'. כלומר אינן מין של הארץ, אלא מין של ים. (והנפקא מינה שהאוכל אותם לוקה רק לאו אחד, ולא שני לאוין).

אמר רב פפא - בשמעתא נרש תרביה משכיה ואליתיה: בנידוי תהיה נרש 'החלב העור והאליה' שלה. כלומר כל יושבי 'נרש' הם רשעים, מהגדול ועד הקטן שבהם, ועליהם להיות בנידוי.

"ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה'" **אמר רב פפא לא אבה נרש שמוע דבר ה':** נרש 'לא רוצה' לשמוע את דבר השם, כלומר כולם שם רשעים.

אמר רב גידל אמר רב: ☞ אם בן העיר נרש נישק אותך, תספור את השיניים שלך... כי הוא מוחזק כגנב. ☞ ואם בן העיר 'נהר פקוד' מלווה אותך, זה בגלל הגלימה היפה שהוא רואה עליך... והוא רוצה לגנוב לך אותה. ☞ ואם בן העיר 'פומבדיתא' מלווה אותך, תשנה את האכסניא שלך... כי הוא רוצה לבוא בלילה לגנוב אותך.

אמר רב הונא בר תורתא: פעם אחת הלכתי למקום שנקרא 'וועד', שהיו שם אנשים רשעים המרביעים כלאיים. וראיתי נחש שהוא כרוך על הצב. לימים, נולד 'ערוד' מביניהם. וכשבאתי וסיפרתי זאת לר' שמעון החסיד, הוא אמר לי - אמר הקב"ה הם הביאו בריה שלא בראתי בעולמי כי הם עושים כלאיים, אף אני אביא

עליהם בריה שלא בראתי בעולמי והוא הערוד שהוא נעשה בכלאיים. והערוד נושך וממית.

קושיא: והאמר מר כל שתשמישן וכו': כל בעלי החיים שצורת ה'תשמיש' שלהם זהה, דהיינו שניהם משמשים באופן של פנים כנגד פנים (כבני אדם) או שניהם משמשים באופן של פנים כנגד אחור (כחיות ובהמות). וכן זמן ההתעברות שלהם זהה. הם יכולים ללדת אחד מהשני, וכן להניק (= לגדל) אחד את השני. אבל אם תשמישן או עיבורן אינו שווה, הם לא יכולים.

והרי זמן ההתעברות של צב הוא שש חודשים, ואילו זמן ההתעברות של נחש הוא שבע שנים!

תירוץ: אמר רב נס בתוך נס: נס אחד שהנחש הלך אל הצב למרות שהוא לא בן מינו, והנס השני שהוא התעבר ממנו. קושיא: האי פורענותא הוא: ולכאורה לא שייך לומר כאן 'נס'. תירוץ: מאי נס בתוך נס? לפורענות: כדי להעניש את הרשעים.

*

הקדמה למשנה: אבר שלם שנתלש מבעל חיים דינו "אבר מן החי", אבל חתיכת בשר שנתלשה אין לה דין "אבר מן החי" אלא "בשר מן החי". אבר מן החי מטמא בטומאה הדומה לנבלה, אבל בשר מן החי אינו מטמא כלל (אלא אם כן הוא קיבל טומאה ממקור אחר, אבל אז הוא צריך להיות 'מוכשר' לקבל טומאה).

משנה: האבר והבשר המדולדלין בבהמה: אבר של בהמה שנתלש ממקומו, אבל מחובר קצת לבהמה. וכן בשר שנתלש ומחובר קצת, אין בהם טומאת 'נבלות' כי הם עדיין מחוברים לבהמה, ובהמה בחיים אינה מטמאת. אבל אם חשב עליהם להאכיל אותם לגוי, הם נעשים 'אוכל', ומקבלים 'טומאת אוכלין' אם יגע בהם שרץ מת. אמנם כדי לקבל טומאה הם צריכים 'הכשר' על ידי הרטבה במשקה.

יש כאן חידוש. למרות שלגבי 'טומאת נבלות' האבר והבשר נחשבים מחוברים, לגבי 'טומאת אוכלין' הם נחשבים לתלולים. ואף על פי כן לגבי טומאת 'אבר מן החי' הם נחשבים כמחוברים ואינם מטמאים, (כי אבר שנתלש מהבהמה מטמא כמו נבלה).

נשחטה הבהמה הוכשרו בדמיה: לדעת רבי מאיר הדם של השחיטה עושה 'הכשר' לאבר או הבשר המדולדלין. (ואין להם דין 'נבלה', כי השחיטה מטהרת אותם מדין נבלה. למרות שהם אסורים באכילה, כפי שלמדנו לעיל דף עג', בכל אופן השחיטה מטהרת אותם מנבלה). לדעת רבי שמעון הם לא הוכשרו (דעתו תתבאר בגמרא).

מתה הבהמה: למרות שהבהמה נעשית 'נבלה' במיתתה, האבר והבשר אינם 'נבלה', כי "מיתה עושה ניפול". כלומר, אמנם כל עוד הבהמה בחיים אין האבר נחשב אבר מן החי, אבל ברגע שהבהמה מתה נחשב כאילו האבר כבר נתלש ממנה לגמרי קודם המיתה (כי המיתה עושה לו דין של 'נפילה' והוא כבר לא מחובר אליה כשהיא נעשית נבלה). ויש לו דין 'אבר מן החי' ולא דין 'נבלה'. (הגמרא בדף קכח' תבאר מה ההבדל בין שתי הטומאות הללו).

ולכן הבשר צריך הכשר כדי לקבל טומאה. ואילו האבר מטמא משום 'אבר מן החי', ואינו מטמא משום אבר של 'נבלה'. זו דעת ר' מאיר. אבל ר' שמעון מטהר (והגמרא תבאר את מה הוא מטהר).

גמרא: טומאת אוכלין אין, טומאת נבלה לא: המשנה אמרה שאבר או בשר המדולדלין בבהמה בחייה, מטמאין טומאת אוכלין. ומשמע שדוקא טומאת אוכלין, אך אינם מטמאים בטומאת נבלה. קושיא: **היכי דמי וכו':** איך מדובר? אם האבר יכול להעלות ארוכה ולחזור להתחבר לבהמה, אם כן אפילו בטומאת אוכלין הוא לא אמור להיטמות (כמו כל הבהמה שאינה נטמאת בטומאת אוכלין בחייה). ואם האבר לא מעלה ארוכה, אם כן שיטמא גם בטומאת 'אבר מן החי', כי הוא כבר נחשב כאבר שנתלש. (הגמרא קוראת לטומאת אבר מן החי 'טומאת נבלה' כי היא דומה לה (עיין תוס')). תירוץ: **לעולם דאין מעלין ארוכה:** מדובר שהאבר לא מעלה ארוכה, ובכל אופן הוא לא מטמא בטומאת אבר מן החי, כי כתוב בתורה "וכי יפול מנבלתם" ללמד שעד שהוא יפול הוא לא מטמא.

תניא נמי הכי: כך גם כתוב בבבלי. האבר והבשר המדולדלין בבהמה ומחוברים בה כחוט השערה, יכול הייתי לחשוב שיטמאו בטומאת נבלה, על כך תלמוד לומר "יפול" עד שיפול.

ממשיכה הגמרא: ואפילו הכי טומאת אוכלין מיטמו: אפילו שהאבר המדולדל נחשב כמחובר לגבי טומאת אבר מן החי, בכל אופן הוא נטמא בטומאת אוכלין, כי לגביה הוא נחשב כתלוש.

מסייע ליה לרב חייא בר אשי: וזה מסייע לדברי רב חייא בר אשי בשם שמואל. שאמר תאנים שהתייבשו כשהם מחוברים לעץ, אך עדיין לא התייבשו עוקציהן, נטמאות בטומאת אוכלין. אבל התולש אותן מהעץ בשבת, חייב חטאת. דהיינו למרות שהם מחוברות לאילן, לגבי טומאת אוכלין הן נחשבות כתלושות. וזה דומה למקרה שלנו באבר מדולדל.

לימא מסייע ליה: הגמרא מנסה להביא ראיה מברייתא לשמואל. ירקות שהתייבשו בעודם מחוברים לקרקע, כגון הכרוב והדלעת, אין נטמאים בטומאת אוכלין. אבל אם קצצן וייבש אותם, הם כן נטמאים בטומאת אוכלין.

הגמרא מבארת: קצצן ויבשן ס"ד? עץ בעלמא הוא! וא"ר יצחק בעל מנת ליבשן: הגמרא שואלת על הסיפא של הברייתא. אם קצץ את הירקות וייבש אותם, וכי הם נטמאים בטומאת אוכלין? והרי הם לא 'אוכל' אלא עץ בעלמא! וביאר רבי יצחק שמדובר שקצץ אותם כשהם לחים, במטרה כדי לייבש אותם כדי לעשות מהן כלים או עצים להסקה. והחידוש שאפילו שמטרתו לייבש אותם, כיון שעכשיו הם לחים, הם נחשבים 'אוכל' ונטמאים.

טעמא דכרוב ודלעת: הגמרא מדייקת את הרישא של הברייתא. דוקא כרוב ודלעת שהתייבשו בעודן מחוברים לעץ, אינם נטמאים בטומאת אוכלין, כי הם כבר לא ראויים לאכילה. אבל שאר פירות שהתייבשו בעודן על העץ, כן נטמאים בטומאת אוכלין.

היכי דמי? ואיך מדובר בכרוב ודלעת (וממילא גם בשאר פירות)? אם מדובר שהתייבשו גם העוקצין שלהם, הרי פשיטא שהם יקבלו טומאה! כי הם לא נחשבים כמחוברים לעץ כלל. אלא בהכרח מדובר שהפירות התייבשו אבל העוקצין לא התייבשו. וההבחינת מחדשת שלמרות שלענין שבת הם נחשבים מחוברים, לענין טומאה הם נחשבים כתלושים. וזה כדברי שמואל.

דחייה: לעולם הן ועוקציהן, וקצצן על מנת ליבשן איצטריכא ליה: באמת מדובר שהתייבשו גם העוקצין שלהם. ובאמת אין שום חידוש ברישא, והמשנה כתבה זאת רק בשביל הסיפא, לחדש שאם קצצן בעודן לחים במטרה לייבש אותם, הם נחשבים כאוכל.

קושיא על שמואל: ת"ש, אילן שנפשה: אילן שנתלש ממנו ענף ופירות מחוברים לענף, הפירות נחשבים כתלושין לגמרי. אבל עץ שהפירות שלו התייבשו בעודן מחוברים לעץ, הם נחשבים כמחוברים. עד כאן הברייתא.

ולכאורה כמו שבדין הראשון בפירות המחוברים לענף שנתלש, הפירות נחשבים כתלושים לכל דבר, בין לגבי שבת ובין לגבי טומאה. כך גם בדין השני בפירות שהתייבשו בעודם על העץ, הם נחשבים כמחוברים לכל דבר, בין לגבי שבת ובין לגבי טומאה. וקשה על שמואל שאמר שלגבי טומאה הם נחשבים כתלושין!

דחייה: מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא: האם זו ראייה? כל מקרה ומקרה יש לו את הדינים שלו. ברישא הם נחשבים תלושים לכל דבר, אבל בסיפא הם נחשבים מחוברים רק לגבי שבת ולא לגבי טומאת אוכלין. וכשמואל.